

FEATURES OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF CORPORATE CAPITAL CONSOLIDATION

T. Nikitina

National University of Food Technologies

Key words:

*Consolidation of capital
Organizational and
economic mechanism of
corporate capital
consolidation*

Article history:

Received 13.07.2014

Received in revised form
29.07.2014

Accepted 15.08.2014

Corresponding author:

T. Nikitina

E-mail:

npnuht@ukr.net

ABSTRACT

This article explores the features of organizational and economic mechanism of capital consolidation. The author's interpretation of such categories as "capital consolidation" and "organizational-economic mechanism of capital consolidation" are presented. The model of organizational-economic mechanism of capital consolidation is proposed. The main reasons that motivate enterprises to implement consolidation are given. The basic risks arising in course of capital consolidation process are analysed and recommendations for overcoming such risks are provided.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ КОНСОЛІДАЦІЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Т.А. Нікітіна

Національний університет харчових технологій

У статті досліджено особливості організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємств. Наведено авторське трактування категорій «консолідація капіталу» й «організаційно-економічний механізм консолідації капіталу». Запропоновано модель організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємствами. Розглянуто основні мотиви, що спонукають підприємства до здійснення консолідації. Виявлено основні ризики, що виникають при здійсненні консолідації капіталу підприємствами та надано рекомендації щодо їх подолання.

Ключові слова: консолідація капіталу, організаційно-економічний механізм консолідації капіталу.

У сучасній економіці провідні підприємства заради завоювання нових ринків збуту, одержання переваг над своїми конкурентами, підвищення ефективності власного виробництва застосовують консолідацію капіталів з іншими підприємствами шляхом створення концернів, корпорацій, трансна-

ціональних корпорацій, потужних фінансово-промислових груп, стратегічних альянсів тощо. Високий рівень консолідації фінансового, матеріального, інтелектуального та іншого капіталу надає можливість підприємствам для розробок і впровадження новітніх технологій у виробництво і, відповідно, підтвердження своєї конкурентоспроможності на світовому ринку.

Підприємства України заради покращення свого фінансово-економічного стану також намагаються використовувати консолідацію капіталів з іншими підприємствами. Але через економічні прорахунки й економічно необґрунтоване застосування консолідації капіталів, одержаний економічний ефект може бути як позитивним, так і негативним.

Таким чином, дослідження проблем, пов'язаних із формуванням та оптимізацією організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємств є надзвичайно актуальним.

Вивченню різноманітних аспектів економічного механізму підприємства присвячено праці таких науковців, як С.Н. Бочаров, І.А. Бушмін, О.М. Богущко, Н.Ю. Брюховецька, Т.А. Владімірова, М.О. Кизим, Р.С. Сайфулін, А.Д. Шеремет та ін. Однак поняття організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємства залишається недостатньо визначеним.

Метою статті є визначення поняття, виявлення особливостей та побудова моделі організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємств.

У сучасній науковій літературі поняття «механізм консолідації капіталу підприємства» визначено недостатньо. В основному досліджуються механізми злиття та поглинання підприємств, механізми інтеграції підприємств тощо.

Так, М.О. Кизим розглядає механізм організації, стійкого функціонування і розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем [1], таких як фінансово-промислові групи та стратегічні альянси.

Р.В. Шуляр, досліджуючи управління процесами злиття підприємств, класифікує злиття підприємств за ознакою «механізми злиття» та визначає основні механізми злиття, а саме: «...створення нового підприємства на координаційно-субординаційних засадах; злиття без створення юридичної особи на субординаційних або координаційно-субординаційних засадах» [2, с. 12].

Т.А. Владімірова зазначає, що «фінансово-економічний механізм інтеграційної взаємодії у складній системі обов'язково включає в себе узгоджену систему цілей, критеріїв та умов (в тому числі ресурсних) і базується на інформаційній підтримці, конкретних правилах фінансової, інформаційної й технологічної взаємодії елементів між собою та зовнішнім середовищем, на методах формування керуючих параметрів (важелів: планів, цін, нормативів), на методах фінансового й оперативного управління, адміністративних і фінансових обмеженнях діяльності суб'єктів господарювання всередині системи та у зовнішньому середовищі» [3, с. 13—14].

Через недостатню визначеність поняття «механізм консолідації капіталу» у досліджених джерелах постає необхідність надання авторського розуміння цієї категорії.

Консолідація капіталу — це процес об'єднання (злиття) капіталів підприємств на договірній основі або на основі права власності з метою

підвищення ефективності, максимізації прибутку компанії та посилення конкурентних переваг на ринку шляхом забезпечення якісно нового процесу приросту капіталу за рахунок його перерозподілу, зміни структури й капіталізації доходів. Отже, консолідація капіталу включає в себе не тільки поняття централізації капіталу (безпосереднього злиття підприємств), а й концернтрації капіталу, тобто якісно нового приросту капіталу, тому термін «механізм консолідації капіталу» повинен об'єднувати в собі сутність злиття (централізації), інтеграції та концентрації капіталу підприємств.

Організаційно-економічний механізм консолідації капіталу підприємства — це послідовність етапів економічної оцінки стану підприємства, формування мотивів, мети та застосування різноманітних методів для визначення доцільності консолідації, що супроводжують процес консолідації капіталу підприємств у різноманітні форми заради досягнення підприємством конкурентних переваг.

Запропонований організаційно-економічний механізм консолідації капіталу підприємств (рис.) дозволяє вирішувати певні завдання на кожному етапі послідовності прийняття економічних рішень щодо доцільності консолідації капіталу підприємства з іншими різноманітними підприємствами.

Взаємовідносини між усіма учасниками механізму забезпечуються інформаційними, фінансовими та матеріальними потоками. Підприємство одержує інформаційні потоки із зовнішнього навколишнього середовища (економічне та політичне становище країни) і з галузевого ринку. Такими інформаційними потоками можуть бути:

1. Законодавчі та ринкові обмеження щодо здійснення консолідації капіталу.

2. Стабільність політичної ситуації в країні, сприятливість органів влади щодо організації та ведення підприємницької діяльності.

3. Антимонопольні законодавчі обмеження та рівень конкуренції в галузі.

4. Галузеві фактори.

Для прийняття рішення про здійснення консолідації підприємство-ініціатор обмінюється інформацією з потенційно можливим партнером. Такі обопільні інформаційні потоки надають дані про фінансово-економічний стан підприємств і є основою для оцінки ефективності, ризиків, форми й виду консолідації та вибору потенційного партнера по консолідації капіталу.

Після здійснення консолідації і виникнення новоствореної форми консолідації капіталу (стратегічний альянс, спільне підприємство, злиття, поглинання, фінансово-промислова група тощо), відбувається обмін фінансовими (грошовий капітал), інформаційними (інтелектуальний капітал — новітні технології, інформаційні ресурси) та матеріальними (виробничий і невиробничий капітал) потоками. Напрямок цих потоків залежить від форми здійсненої консолідації капіталу підприємств. Якщо обрана форма консолідації капіталу передбачає зміну права власності, наприклад, шляхом злиття та поглинання, то фінансові, інформаційні та матеріальні потоки направлені до новоствореного підприємства. У разі обрання форми консолідації капіталу на договірній основі, наприклад, стратегічний альянс, спільне підприємство, то залежно від умов договору вищезазначені потоки — обопільні.

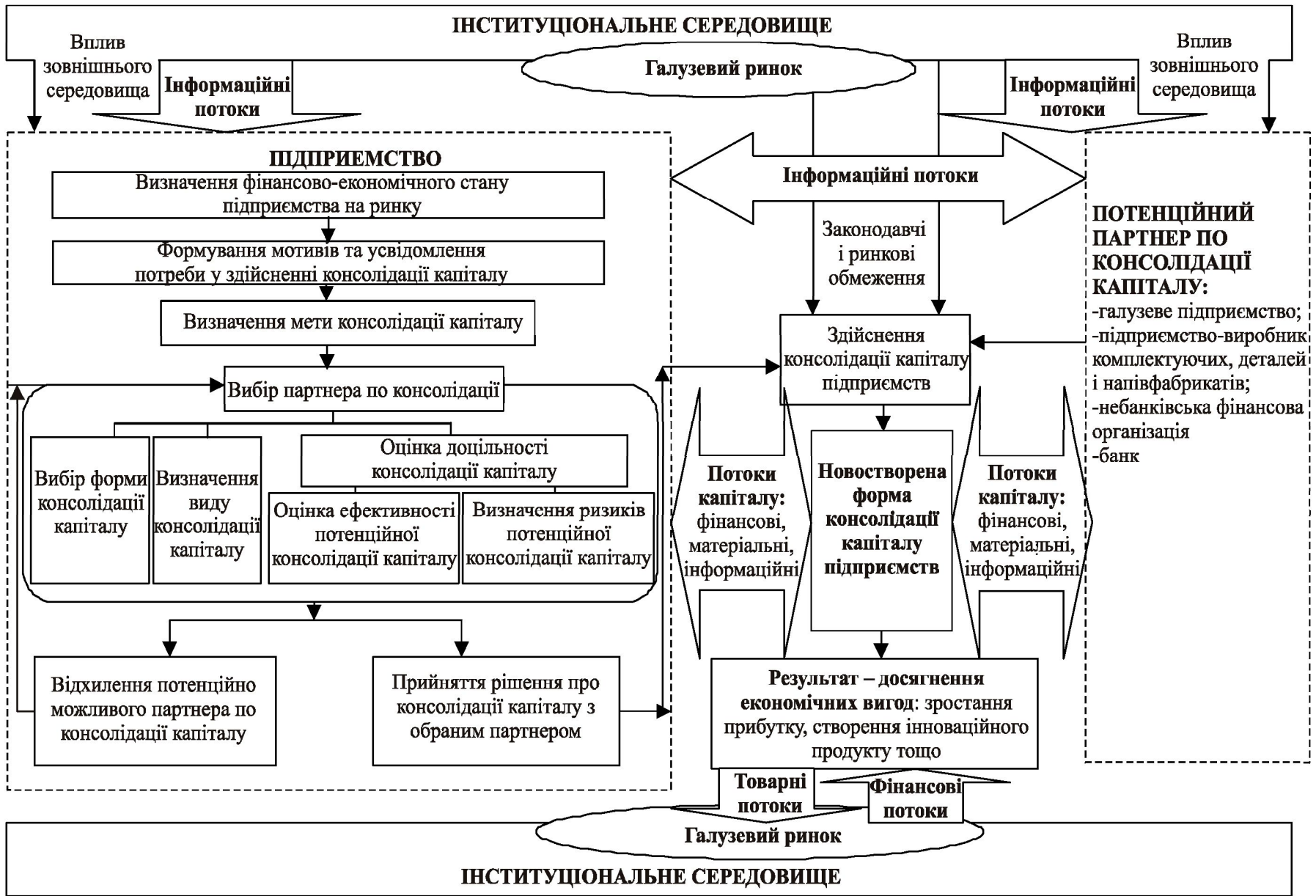

Рис. Оподаткування до та після здійснення консолідації капіталів підприємств (зміна бази оподаткування, наявність податкових пільг тощо).

У результаті своєї діяльності новостворене підприємство направляє товарні потоки (кінцевий товар, комплектуючі тощо) на галузевий ринок, навзаєм одержуючи фінансові (грошові) потоки. Таким чином, результатом здійснення консолідації капіталу підприємств повинно стати досягнення ними економічних вигод (зростання прибутку, створення інноваційного продукту, розширення/завоювання ринку збуту тощо).

Головною метою консолідації капіталу підприємств є підвищення ефективності, максимізації прибутку компанії та посилення конкурентних переваг на ринку шляхом забезпечення якісно нового процесу приросту капіталу за рахунок його перерозподілу, зміни структури та капіталізації доходів.

Реалізація послідовності прийняття підприємством рішення щодо здійснення консолідації капіталу з потенційним партнером забезпечується організаційно-економічним механізмом консолідації капіталу авіабудівельного підприємства. Прийняття рішення підприємством щодо здійснення консолідації капіталу складається з п'яти етапів: визначення фінансово-економічного стану підприємства на ринку; формування мотивів та усвідомлення потреби у здійсненні консолідації капіталу; визначення мети консолідації капіталу підприємством; вибір потенційного партнера по консолідації капіталу; прийняття рішення щодо доцільності здійснення консолідації капіталу підприємством.

На першому етапі, при визначенні фінансово-економічного стану підприємства, необхідно оцінити його фінансово-господарський стан, визначити частку ринку, що займає підприємство, рівень його конкурентоспроможності й означити перспективні напрями діяльності підприємства.

На другому етапі формуються мотиви й усвідомлюється потреба у здійсненні консолідації капіталу. Головним мотивом, що спонукає підприємство до консолідації капіталу, є переваги великого виробництва порівняно з дрібним та одержання певних конкурентних переваг від здійснення консолідації. Розглянемо докладніше основні мотиви. По-перше, метою консолідації капіталу підприємства є максимізація його прибутку та досягнення конкурентних переваг на ринку, технічні й технологічні переваги, що зумовлені значно кращими фінансовими можливостями для використання досягнень науково-технічного прогресу (НТП).

Визначальними чинниками консолідації капіталу є концентрація виробництва, зростання продуктивності праці, тобто певна зміна технології виробництва, а також активне впровадження у виробництво досягнень НТП (що, у свою чергу, вимагає збільшення авансованого капіталу), конкурентна боротьба тощо.

По-друге, мотивом до консолідації капіталу підприємства є економія від масштабу виробництва, комбінування та зайнятості. Консолідація капіталу й ефект масштабу дозволяють виробити єдину політику щодо закупівлі матеріалів, сировини, напівфабрикатів, інвестицій у НДДКР тощо, скорочуючи таким чином виробничі витрати.

По-третє, підприємства з високим рівнем консолідації капіталу в умовах кризи проявляють порівняно вищу стійкість і стабільність. Такі підприємства, як правило, не ліквідуються, а можуть змінити свою структуру або власника.

Четвертою перевагою консолідації виробництва є те, що можна скоротити кількість працюючих у новоствореній компанії та розширити функції персоналу, що залишився, за рахунок усунення дублювання й централізації низки операцій (наприклад, бухгалтерський облік, фінансовий контроль тощо).

По-п'яте, консолідація капіталу надає підприємству переваги у сфері обігу, оскільки закупівля ресурсів оптом обходиться дешевше, знижуються витрати на транспортування, зберігання та реалізацію великих партій товару.

Ще одним мотивом консолідації виробництва є те, що досягається ефект синергії, тобто одержуються переваги від поєднання ресурсів первісно незалежних економічних суб'єктів, що були їм раніше не доступні. Об'єднання наукових потенціалів компаній у взаємодоповнюючих і взаємозалежних галузях надає можливості для розробок новітніх технологій, нового товару тощо і, врешті-решт, до поліпшення конкурентних позицій компаній на ринку.

Наступним мотивом, який спонукає капітал до консолідації, є те, що у великого виробництва більше можливостей для зниження витрат, більші перспективи використання кредиту та підвищення своєї конкурентоспроможності в ринкових умовах. Також у консолідованого капіталу вища міжнародна конкурентоспроможність.

На третьому етапі прийняття рішення підприємством щодо здійснення консолідації капіталу визначається мета консолідації капіталу підприємством: збільшення прибутку; зростання інвестиційної привабливості; розширення власної частки на ринку та вихід на нові ринки збуту; створення інноваційного продукту шляхом досягнення синергійного ефекту, зокрема у наукових розробках; усунення конкурентів з ринку; зростання вартості підприємства тощо.

Відповідно до поставленої мети, на четвертому етапі відбувається безпосередньо вибір потенційного партнера по консолідації капіталу. Цей вибір складається з трьох блоків: оцінки доцільності консолідації капіталу, вибору певної форми та виду консолідації капіталу. Ці три блоки взаємопов'язані і відбуваються водночас, оскільки обрати форму та вид консолідації неможливо без врахування оцінки доцільності консолідації капіталу, особливостей партнера, і навпаки.

Як зазначалося раніше, головною метою консолідації капіталу є досягнення певних конкурентних переваг, за допомогою яких підприємства, що здійснюють консолідацію, планують своє зростання та подальший розвиток.

Цінність консолідації полягає у підвищенні конкурентоспроможності об'єднаного підприємства, збільшенні його акціонерної вартості тощо, тобто в результаті консолідації повинно з'явитися підприємство, що досягне нових вершин у своїй галузі. Досягнення таких вершин неможливе за невеликого вибору партнера по консолідації.

Невірний вибір підприємства-партнера по консолідації капіталу не призведе до економічного зростання. І навпаки, консолідація підприємств, що мають певні унікальні властивості або взаємодоповнюючі елементи (компоненти), може призвести до реальної синергії, що надасть можливість зайняти домінуючу позицію на ринку.

Вибір партнера по консолідації повинен базуватися на оцінці доцільності консолідації капіталу з певним підприємством. При оцінці потенційного

партнера по консолідації капіталу необхідно враховувати організаційно-управлінський рівень і фінансовий стан підприємства. При дослідженні організаційно-управлінського рівня необхідно врахувати такі дані, як існуюча система управління підприємством, положення підприємства на ринку, його технічне оснащення, рівень технології виробництва, стан ресурсної бази, забезпечення трудовими кадрами тощо.

Досліджуючи фінансовий стан підприємства-потенційного партнера по консолідації, необхідно врахувати такі дані, як темп зростання і норма прибутку на підприємстві, рентабельність продукції, наявність страхового забезпечення тощо.

Оцінка доцільності консолідації повинна ґрунтуватися на визначенні ефективності здійснення потенційної консолідації капіталу з урахуванням ризиків, що виникнуть для підприємства у разі здійснення консолідації. До розрахункових показників ефективності здійснення потенційно можливої консолідації капіталу підприємствами можна віднести: коефіцієнт ефективності діяльності підприємства після консолідації капіталу; порівняння вартості новоствореної компанії з вартістю окремих підприємств, що здійснюють консолідацію капіталу; синергійний ефект підприємства від проведеної консолідації капіталу; визначення потенційно максимальний прибутку підприємства після проведення консолідації капіталу.

До основних ризиків при здійсненні консолідації капіталу підприємствами можна віднести такі:

1. Політичні ризики — обумовлені міжнародним характером консолідації капіталу, можуть виникнути як у вітчизняних, так і в зарубіжних підприємств, з якими відбувається консолідація. (Наприклад, політичні ризики для підприємств України пов'язані передусім з постійною зміною курсу держави загалом та зміною підтримки промислових підприємств, зміною податкового, інвестиційного, валютного законодавства тощо).

2. Ринкові ризики — обумовлені ринковою невизначеністю (наприклад, зміною відсоткових ставок за кредитами та депозитами) й можливими відмовами від спільної діяльності підприємств, що беруть участь у консолідації, тощо.

3. Організаційні ризики — обумовлені консолідацією великої кількості підприємств, що беруть участь в проєкті.

Виробничо-технічні ризики — обумовлені збоями в діяльності і можливими втратами при впровадженні нових технологій.

Для мінімізації ризиків підприємства, що виникають при консолідації капіталу, пропонується:

1. Впроваджувати заходи щодо відбору підприємств-учасників консолідації з урахуванням специфіки країни базування даного підприємства.

2. Здійснювати детальне прогнозування необхідних витрат та інвестицій, що виникнуть при проведенні консолідації.

3. Робити прогнозний розрахунок отриманих вигод від здійснення консолідації, в тому числі і песимістичний прогноз.

На підставі результатів аналізу доцільності консолідації та потенційного партнера відбувається вибір форми консолідації. Таким чином, вибір

партнера по консолідації складається з трьох взаємопов'язаних блоків: визначення доцільності консолідації капіталу, форми та виду консолідації. Ґрунтуючись на одержаних результатах, підприємство приймає рішення щодо доцільності здійснення консолідації капіталу.

Висновки

На основі методичних підходів і практичних рекомендацій щодо побудови організаційно-економічного механізму консолідації капіталу підприємствами можна зробити такі висновки: консолідація капіталу підприємств — це процес об'єднання капіталів суб'єктів господарювання, що має на меті підвищення ефективності та максимізації прибутку підприємства, а також посилення конкурентних переваг підприємства на ринку через створення якісно нового приросту капіталу шляхом його перерозподілу, зміни структури й капіталізації доходів. Введення даного поняття дозволить достовірніше характеризувати нерозривні в сучасній економіці процеси концентрації та централізації капіталу підприємства.

Організаційно-економічний механізм консолідації капіталу — це сукупність суб'єктів консолідації капіталу та інформаційних, фінансових і матеріальних потоків між ними в існуючому інституціональному середовищі, що передбачає послідовність етапів економічної оцінки стану підприємства, формування мотивів, мети та застосування певних методів для вирішення питань, що супроводжують процес консолідації капіталу підприємства у визначені форми заради досягнення ним конкурентних переваг. Зроблений у статті аналіз теоретичних засад може бути використано при вирішенні питань оптимізації існуючих механізмів консолідації капіталу на підприємствах.

Література

1. *Кизим М.О.* Механізми організації, стійкого функціонування і розвитку великомасштабних економіко — виробничих систем: дис. ...доктора ек. наук 08.06.02 [Текст] / Кизим Микола Олександрович. — Дніпропетровськ, 2001. — 203с.
2. *Шуляр Р.В.* Економічна оцінка та управління процесами злиття підприємств: автореф. дис. ... кандидата ек. наук 08.06.01 [Текст] / Шуляр Роман Віталійович. — Львів, 2003. — 23с.
3. *Владимирова Т.А.* Финансово-экономический механизм интеграционного взаимодействия в сложной экономической системе: рычаги и методы. [Текст] / Т.А.Владимирова. — Новосибирск: СИФБД — 2002. — 127 с.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА КОНСОЛИДАЦИИ КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯМИ

Т.А. Никитина

Национальный университет пищевых технологий

В статье представлены особенности организационно-экономического механизма консолидации капитала предприятий. Приведена авторская трактовка

категорий «консолидация капитала» и «организационно-экономический механизм консолидации капитала». Представлена модель организационно-экономического механизма консолидации капитала предприятиями. Рассмотрены основные мотивы, побуждающие предприятия к осуществлению консолидации. Выявлены основные риски, возникающие при осуществлении консолидации капитала предприятиями, даны рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: *консолидация капитала, организационно-экономический механизм консолидации капитала.*